

**L'obra identitària d'una revista literària:
*Taula de Lletres Valencianes*¹**

Santi Vallés Casanoves
Universitat de València

1. Entre la renovació literària i la construcció d'una identitat

A les acaballes de la dècada de 1920, i en plena dictadura del general Miguel Primo de Rivera, al País Valencià es concretaren algunes de les iniciatives que, amb el temps, esdevindrien determinants en el redreçament identitari i cultural que es produiria durant la II República. En tan sols tres anys, una revista, *Taula de Lletres Valencianes* (1927-1930), i una editorial, L'Estel (1928-1935), impulsen un moviment renovador de la literatura que supera amb escreix el clos literari i apel·la a la construcció d'un discurs identitari de base noucentista. Ens trobem en una cruïlla històrica, en un moment clau, en què un grup de lletraferits valencians desafien, des de les pàgines d'una revista, l'*statu quo* d'un valencianisme de base popular, jocfloralesca i arcaïtzant.

Qualificada per Sanchis Guarnier (86) com “la millor revista literària que València ha tingut mai”, aquesta publicació assoleix, de la mà d'Enric Navarro Borràs i sobretot d'Adolf Pizcueta, una rellevància que sobrepasa l'àmbit de la literatura per a projectar-se com a plataforma de debat a propòsit de les infraestructures culturals i la seua articulació com a base del discurs identitari del valencianisme polític dels anys posteriors. A falta d'un moviment equiparable al noucentisme, entès com una síntesi acumulativa de cosmovisions històricopolítiques que depassen l'encotillament dels marcs conceptuals i cronològics de la tradició literària (Casassas 2017, 42-43), *Taula* i Pizcueta tractaren d'aglutinar al voltant d'una publicació gran part de les aspiracions que a Catalunya s'havien aconseguit durant els tres primers lustres del segle xx amb l'obra de la Mancomunitat.

Des de la meua perspectiva, i amb la finalitat d'entendre millor l'evolució cultural valenciana del període, considere que és imprescindible tenir en compte el guiatge d'Adolf Pizcueta, nascut a Xella el 25 de març de 1901 i mort a València el 4 de febrer de 1989. Sense la seua participació directa en ambdues empreses, ni la publicació ni l'editorial haurien assolit el protagonisme tan destacat que tingueren en l'impuls renovador que hom ha batejat amb el nom d'una *segona Renaixença* (Iborra, 13; Aznar, 59). Molt probablement, només en part, l'activitat de la Societat Castellonenca de Cultura, amb el seu butlletí i altres publicacions, es pot comparar, per l'eficàcia dels resultats, amb les iniciatives impulsades de manera molt assenyalada per Adolf Pizcueta.

En general, els estudiosos del període han destacat la contribució literària dels escriptors que participaren en *Taula*, aquells que integraren la que Fuster anomenà “generació de 1930”² o la que Sanchis Guarnier (86-87) identificà com la “generació simbolista”. Nascuts entre la fi del segle XIX i el començament del segle XX, es tracta fonamental-

---

¹ Aquest estudi s'emmarca dins del pla de recerca que estic duent a terme amb motiu de la preparació de la meua tesi doctoral *L'obra periodística d'Adolf Pizcueta: política i construcció identitària a la València d'entreguerres (1918-1936)*, inscrita en el programa de doctorat “Llengües, literatures, cultures i les seues aplicacions” de la Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació de la Universitat de València.

² Més que pertànyer a una generació concreta, en el sentit estricte del terme de tenir tots una mateixa edat o compartir un idèntic ideari, Fuster (47) empra el mot *generació* en un sentit més aviat “elàstic”, en la mesura que li permet enquadrar sota una mateixa etiqueta un grup d'autors que, a banda de compartir algunes afinitats estètiques, tenen en comú, principalment, haver coincidit publicant les seues composicions en una sèrie de publicacions periòdiques com ara *Pàtria Nova* o *Taula de Lletres Valencianes*.

ment de poetes de diverses èpoques i tendències, entre els quals es troben Carles Salvador (1891-1943), Enric Navarro Borràs (1893-1955), Francesc Caballero Muñoz (1894-1982), Maximilià Thous Llorens (1900-1957), Francesc Almela i Vives (1903-1067) o Bernat Artola (1904-1958). Gran part d'aquests poetes foren antologats per L'Estel en el volum recopilatori *La poesia valenciana en 1930*, un llibre que podem considerar com l'acta fundacional d'una generació que, a banda de poetes, estava integrada també per un nodrit grup d'historiadors, gramàtics i periodistes com ara Manuel Sanchis Guarner, Emili Gómez Nadal, Artur Perucho o Adolf Pizcueta. Aquest fet ens podria portar a plantejar-nos si, tot i acceptar l'etiqueta fusteriana de *generació de 1930*, no fóra millor, seguint Simbor (1985, 16-17) i Bousoño (Vol. I: 195-203), d'optar per altres solucions conceptuals més satisfactòries com ara *període generacional*, en la mesura que permet encabir tant trets artístics i estètics com polítics, ideològics o socials, compartits pel grup heterogeni de lletraferits que col·laboraren en *Taula*.

Des de la segona meitat del segle xx i fins a pràcticament l'actualitat, han sigut nombrosos els estudis d'història cultural i els treballs d'història de la literatura que han destacat la importància de *Taula* en la consecució del procés transformador de la literatura al País Valencià d'aquells anys. Només cal fer un repàs a la bibliografia que en aquest sentit han publicat Joan Fuster, Manuel Sanchis Guarner, Josep Iborra, Francesc Pérez Moragón (1983, 1985a, 1985b), Manuel Aznar, Ricard Blasco, Vicent Simbor (1985, 1988) o Santi Vallés. Tanmateix, potser, no s'ha remarcat amb el relleu que al meu parer mereix la intervenció de Pizcueta com a promotor cultural i com a intel·lectual que, amb la seua acció decidida, aconseguí materialitzar gran part de les aspiracions d'una generació de valencianistes que volien renovar en profunditat el panorama lingüístic i cultural del país i dotar-lo d'unes estructures civils adequades al moment històric. La figura de l'intel·lectual que, més enllà de la reflexió ideològica que propicia, és alhora el subjecte històric que assumeix la responsabilitat de participar activament en la configuració dels espais culturals que vehiculen l'acció d'una política nacional moderna (Casassas 2009, 38-39).

Es tractava d'anar més enllà del valencianisme erudit o políticament conformista que caracteritzava altres publicacions com ara *Cultura Valenciana*, fundada el 1926,³ o *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, fundada l'any 1928.⁴ Enfront d'aquestes revistes, centrades a tractar sobretot aspectes relacionats amb la història, l'etnografia, l'art o la literatura des d'un vessant asèptic o políticament inofensiu, l'aparició de *Taula de Lletres Valencianes*, a l'octubre de 1927, i la creació de l'editorial L'Estel, un any després, representaren una vertadera revolució en el panorama cultural i literari valencià del moment (Pérez Moragón 1985a, 130). Amb aquestes plataformes començà un profund procés de transformació que es veuria interromput per la Guerra d'Espanya, el 1936, i sobretot per la derrota de la República, tres anys més tard (Aznar, 59).

El propòsit d'aquest article és mostrar el paper determinant de *Taula* en el redreçament identitari valencianista del primer terç del segle xx i reivindicar la figura de Pizcueta com a peça clau de la transformació d'aquesta revista literària. Com a director de la major part de l'existència de la publicació, Pizcueta ho va ser també dels seus èxits, entre els quals destaquen la crida a la codificació ortogràfica, que havia de desembocar en la sig-

³ De caràcter trimestral, aquesta publicació, escrita majoritàriament en castellà tret d'alguns articles, era l'òrgan de l'anomenada Acadèmia Valencianista del Centre Escolar i Mercantil. Entre la seua nòmina de col·laboradors, hi figuraven religiosos, historiadors i erudits com el pare Lluís Fullana, Josep Rodrigo Perregàs, Salvador Carreres Zacarés o Nicolau Primitiu Gómez Serrano (Vallés, 235-237).

⁴ Editada semestralment i caracteritzada també pel seu caràcter historicista i erudit, aquesta publicació era l'òrgan d'expressió del Centre de Cultura Valenciana, creat per la Diputació de València i l'Ajuntament en 1915 en un intent d'emular el que havia estat la creació de l'Institut d'Estudis Catalans (Vallés, 238-239).

natura de les Normes del 32 (en consonància amb el que en 1913 havia fet Pompeu Fabra a Catalunya); la posada en marxa de la col·lecció “Nostra Novel·la” al maig de 1930 (amb la intenció de crear un públic lector en llengua pròpia), i l’impuls aqueix mateix any de tota una xarxa de publicacions com ara *Acció Valenciana* (1930-1931), la revista del valencianisme universitari, o el setmanari *Avant* (1930-1931), òrgan de l’Agrupació Valencianista Republicana. Amb un any escàs de vida (1930-1931), aquestes dues publicacions conformaren juntament amb *Taula* la triada de l’avançada del valencianisme cultural i polític de la immediata República, en la mesura que serviren de base per a altres publicacions valencianistes posteriors com el setmanari *El Camí* (1932-1934) o la revista *La República de les Lletres* (1934-1936).

De *Taula* eixiran gran part dels col·laboradors d’aquestes revistes i a Pizcueta se li ha d’atribuir gran part del mèrit de l’impacte d’aquesta publicació en la gènesi d’un debat que, des del primer terç del segle xx i amb l’esperó posterior del valencianisme de base fusteriana, es projecta fins a l’actualitat en forma d’una dialèctica, ara convergent ara divergent, respecte del paper del País Valencià com a ens i part alhora d’una identitat compartida amb la resta dels territoris de parla catalana.

2. El guiatge i el pragmatisme d’un promotor cultural: Adolf Pizcueta

En tant que director durant el període més llarg de vida de la revista, la personalitat i el bagatge de Pizcueta són, d’entrada, els aspectes que millor ens poden ajudar a comprendre la transcendència de *Taula* i de les seues aportacions. En *Taula*, com en altres espais –en la política o en la vida professional–, Adolf Pizcueta mostrà el seu compromís amb la modernitat, el seu pragmatisme, la seua visió organitzativa i el seu profund coneixement de la literatura valenciana i catalana del moment, fent èmfasi en les seues mancances i en les seues possibilitats de renovació i d’enfortiment en una societat en procés de canvi.

Potser siga això el que, en principi, ens pugua fer entendre l’abast de les seues actuacions tant pel que fa a *Taula* com pel que respecta al cercle d’escriptors i intel·lectuals que la integraren. Vist així, podem dir que l’aportació de Pizcueta esdevé central com a líder d’aqueixes elits d’intel·lectuals a les quals alguns teòrics del nacionalisme atribueixen el mèrit de la construcció de les nacions des d’una perspectiva més contemporània. Des dels partidaris d’una interpretació més marcadament modernista del concepte *nació*, com ara Gellner, Hobsbawm o Anderson, fins a les posicions més aviat etnosimbolistes d’Anthony Smith, la major part d’aquests teòrics han coincidit a assenyalar la centralitat d’aquelles personalitats que, com la de Pizcueta, no sols pensen la concepció de la idea de nació sinó que la porten a la pràctica (Umut Özkirimli 187-197). I és que, en aquest sentit, val a dir que la seua biografia⁵ no és la d’un intel·lectual a l’ús, en el sentit d’un generador d’opinió, sinó la d’un home de reflexió i d’acció alhora, en la mesura que és capaç d’albirar què és el que cal fer a cada moment i d’intervenir-hi per a fer-ho possible.

El precedent de la seua col·laboració amb l’entitat Nostra Parla,⁶ uns anys abans de la dictadura, i el seu protagonisme destacat en diverses plataformes culturals impulsades al

⁵ Per a un coneixement global i detallat de la figura de Pizcueta, vegeu les dues aproximacions biogràfiques de Francesc Pérez Moragón (1985a, 1990) i les *Memòries fragmentàries* escrites pel mateix Pizcueta (1990).

⁶ Creada en 1916, amb una visió integradora de la defensa de la unitat de la llengua, aquesta entitat pancatalanista desenvolupà fins a 1924 una actuació important de difusió i de pedagogia amb vista a crear una consciència lingüística nacional a tots els territoris de parla catalana. Amb delegacions a Catalunya, Mallorca i València, la seua activitat es va vehicular a través del *Butlletí Nostra Parla*. Jaume Bofill i Mates, Lluís Nicolau d’Olwer, Josep Maria Batista i Roca o el mateix Josep Maria de Casacuberta participaren d’una entitat que apel·lava a una vertebració cultural dels Països Catalans sobre la base de la llengua (Graña, 21). Compromés amb el seu ideari, Adolf Pizcueta va ser en 1921 secretari de la Junta Directiva de la secció valenciana de Nostra Parla, presidida aleshores per Francesc Almela i Vives (Vallés 232-235).

recer de la Unió Valencianista,⁷ com ara la Joventut Valencianista (de la qual va arribar a ser vicepresident en 1920 i president en 1921), havien fet comprendre a Pizcueta, quasi des de l'adolescència, que l'articulació del valencianisme polític passava indefectiblement per la creació d'una xarxa d'entitats, associacions i revistes que en difongueren l'ideal (Pérez Moragón 1985a, 126-127). No cal dir que en aquesta xarxa, la cultura, identificada amb el conreu i la difusió de la llengua pròpia i totes les seues manifestacions artístiques, havia de tenir per aqueixa mateixa raó un paper determinant. És aquesta una ensenyança bàsica, una lliçó que ell havia après en aquesta primera escola de valencianisme que s'enceta en 1918, any de la Declaració Valencianista⁸ i de les seues bases programàtiques, i que es prolonga fins al començament de la dècada de 1920, coincidint amb el fracàs en les urnes de les diverses candidatures de la Unió Valencianista.⁹ Són els anys en què es pretén crear una Editorial Valenciana¹⁰ i en què es vol transformar *El Cuento del Dumenche*¹¹ i donar-li un embolcall de modernitat, a fi d'anar creant un públic lector cada vegada més ampli i familiaritzat amb la literatura en català, tal com així ho testimonia simbòlicament el canvi de la grafia *ch* per la *g* del títol al poc de fer-se'n càrrec la Unió Valencianista.

Durant tot aquest període, *La Correspondencia de Valencia*, convertit en òrgan d'aquest partit, esdevé l'espai propici per a eixes ensenyances, per a l'aprenentatge d'un jove Pizcueta que descobreix, de la mà dels seus mentors, Ignasi Villalonga, Joaquim Reig i altres destacats valencianistes, la importància de forjar no tant un ideari polític, en el sentit estricte del terme, sinó de bastir els fonaments d'una acció cívica i cultural continuada. És en aquest diari on Pizcueta va configurant el seu particular univers d'amistats i de relacions en el món del valencianisme, no sols al costat de noms que admira com ara Salvador Ferrandis Luna o Eduard Martínez Ferrando (Pizcueta 1990, 40-41), sinó al costat de companys de generació com ara Francesc Almela i Vives, Vicent Tomàs i Martí o Artur Perucho. Gràcies a aquests primers contactes amb polítics, intel·lectuals i escriptors, bé a través de lectures o ressenyes o bé personalment, Pizcueta comença a escriure el seu quadern de bitàcola per a orientar-se en un món que no solament descobreix, en els seus fonaments teòrics i programàtics, sinó en els seus mecanismes i rudiments per a ser portats a la pràctica.

Amb aquest aprenentatge, repartit a parts iguals entre el mestratge que li aporten personalitats amb un cert renom al si del valencianisme i la pròpia experiència d'un acti-

⁷ Fundada al gener de 1918 per l'empresari Ignasi Villalonga, la Unió Valencianista Regional comptà en els seus inicis amb el suport de Cambó i la Lliga.

⁸ Signada per la Unió Valencianista Regional i la Joventut Valencianista, aquesta declaració, publicada el 14 de novembre de 1918 en les pàgines de *La Correspondencia de Valencia*, sintetitzava en vuit els principis bàsics sobre els quals es fonamentava l'ideari valencianista d'avançada, centrat fonamentalment en la defensa de la personalitat del poble valencià com a ens propi, en la cooficialitat de la llengua i en el dret a constituir un Estat Valencià sobre la base d'una idea de País, més enllà del marc de les províncies.

⁹ Tant en les eleccions a Corts de 1919, amb una candidatura encapçalada per l'economista Vicent Gay, com en els comicis a l'Ajuntament de València de 1920, per als quals es postulaven Maximilià Thous i Orts i Eduard Martínez-Sabater com a candidats, la Unió Valencianista no aconseguí el suport esperat davant de les forces polítiques majoritàries, dominades per blasquistes i conservadors (Cucó, 159-160).

¹⁰ Va ser fundada en 1918 per la Unió Valencianista Regional seguint el model del que la Lliga havia fet al Principat amb la creació d'Editorial Catalana tot just un any abans.

¹¹ El canvi de la grafia *Dumenche* per *Dumenge* es va produir a partir de 1919. Creada per Lluís Bernat en 1908 i reimpulsada a partir de 1914 per Vicent Miguel Carceller, aquesta publicació, que s'adreçava al gran públic, va arribar a tenir una gran difusió publicant sainets i relats curts. Després d'una primera etapa, que no superà l'any de vida (1908-1909), la publicació aconseguí entre 1914 i 1921 mantenir una regularitat amb els seus lectors fins al punt de esdevenir la més longeva de tota la història de la literatura valenciana (Simbor 1988, 51-52).

visme compartit amb altres joves valencianistes, Pizcueta acabarà situant-se, a poc a poc, en la primera línia de l'escena d'un moviment de represa que, després dels intents frustrats de Valencia Nova (1907)¹² i de l'Acte d'Afirmació Valencianista de 1914,¹³ reclama el seu protagonisme davant d'una conjuntura propícia tant en clau externa com interna. Externament, perquè l'acabament de la Gran Guerra situa en un lloc destacat de l'agenda política el reconeixement del dret de les nacions, referendat en els catorze punts del que es va convenir a anomenar la doctrina Wilson.¹⁴ I en clau interna, perquè, una petita part de la burgesia valenciana, liderada per Ignasi Villalonga, veia en la Lliga Regionalista i en la influència de Francesc Cambó en el Govern de l'Estat, una oportunitat per defensar els seus interessos amb la creació d'un partit a imatge i semblança de la Lliga: la Unió Valencianista Regional.

Si bé en un primer moment se sent còmode participant activament del valencianisme del grup de *La Correspondencia de Valencia*, el gir d'aquest diari cap a posicions més monàrquiques i la desatenció dels principis que en un primer moment l'havien situat en punta de llança de les reivindicacions identitàries provocaran que Pizcueta se'n desmarque progressivament (Pizcueta 1990, 40-41). És aleshores quan, de la mà de Vicent Tomàs i Martí i d'altres companys, creen la Lliga de Solitaris Nacionalistes¹⁵ i el seu òrgan d'expressió, *El Crit de la Muntanya* (1922-1923), i quan, un poc més tard, s'embarcarà en l'aventura de participar en la segona etapa de la revista *Pàtria Nova* (1923), caracteritzada per un valencianisme de base més republicana.¹⁶

He volgut fer aquest excurs per la trajectòria inicial de Pizcueta, perquè és fonamental per a entendre la formació i l'experiència que havia aconseguit en el moment d'incorporar-se a la direcció de *Taula* i a l'hora de crear i dirigir l'editorial *L'Estel*. I ho és, perquè no sols es tracta de dues actuacions que caminen en paral·lel, sinó, sobretot, perquè suposen la instauració d'una infraestructura bàsica amb vista a la creació d'un mercat d'autors i lectors en llengua pròpia. Crec, d'altra banda, que les dues iniciatives evoquen l'ideal noucentista materialitzat a Catalunya amb l'obra de la Mancomunitat i la seua política cultural.

¹² El 1907 aquesta entitat valencianista, presidida per Faustí Barberà, havia sigut l'organitzadora de la primera Assemblea Regionalista Valenciana, en un intent frustrat de propiciar al País Valencià la creació d'una mena de Solidaritat Valenciana a la manera del que a Catalunya havia representat Solidaritat Catalana (Cucó 85-93).

¹³ Set anys després del fracàs de l'Assemblea Regionalista, València ciutat es tornava a fer ressò d'una crida a l'entorn d'un programa de mínims en la defensa de la llengua i l'autogovern. Aquesta crida, feta conjuntament per la Joventut Valencianista de València i la de Barcelona, es va concretar el 26 de juliol de 1914 amb la celebració d'un acte al teatre Eslava de València, al qual s'ahderiren un gran nombre d'entitats, partits polítics, associacions i publicacions valencianistes. La importància de l'ús de la llengua, la creació d'un Institut d'Estudis Valencians, l'aposta per una Mancomunitat com a organisme superador dels límits provincials i la reivindicació de l'autonomia foren alguns dels acords més destacats d'un acte que, en perspectiva, esdevenia un pas més cap al valencianisme polític (Cucó 114-122).

¹⁴ Impulsada pel president nord-americà Thomas Woodrow Wilson, aquesta doctrina s'inspirava en el *principi de les nacionalitats*, el principi en virtut del qual es reconeixia el dret de cada nació a l'autodeterminació. Després de la I Guerra Mundial, i a fi d'evitar les confrontacions bèl·liques del passat, aquest va ser un dels principis sobre els quals es va fonamentar el nou ordenament internacional que donaria lloc a la creació de la Societat de Nacions el 28 de juny de 1919 (Vallés, 302-303).

¹⁵ L'objectiu d'aquesta organització, creada cap a la fi de 1919, era tractar d'agrupar els escassos grups de valencianistes de comarques en un intent d'envigorir el valencianisme de València ciutat davant la seua manca d'ambició (Franch, vol. I: 87-88).

¹⁶ Entre el 24 de març i el 8 de setembre de 1923, aquest setmanari va publicar, en la seua segona etapa, un total de 22 números. El colp d'estat del general Miguel Primo de Rivera, el 13 de setembre de 1923, va tallar de soca-rel la projecció d'aquesta publicació, editada per primera vegada l'any 1915.

3. La intervenció d'Adolf Pizcueta en *Taula*

Cap a 1927, i malgrat l'efecte anestesiador que sobre les manifestacions valencianistes i la llengua havia tingut l'acció repressora de la dictadura durant els quatre anys precedents, comencen a albirar-se alguns senyals que marquen un canvi de tendència enmig d'un panorama bastant descoratjador. D'una banda, l'aparició a Madrid, al gener d'aquell mateix any, de *La Gaceta Literaria*, convertida en el referent de la intel·lectualitat espanyola del moment i en l'espai per antonomàsia per a l'expressió més avantguardista de les arts, i de l'altra, l'afany de modernitat que a casa nostra s'havia anat creant arran de la celebració el 13 de maig de 1927 de la I Taula de Poesia, es troben en la base d'aquest canvi. Es tracta, si es vol, de dos fets concrets, de dues realitats aparentment llunyanes en el temps i l'abast, però complementàries, fins al punt de crear el clima propici perquè a l'octubre del mateix any eixira al carrer el primer número de *Taula*. Tan sols dos mesos després, el 5 de desembre de 1927, un altre fet marcarà una fita per a les lletres catalanes: la inauguració de l'Exposició del Llibre Català a la Biblioteca Nacional de Madrid. Organitzada per *La Gaceta Literaria*, aquesta exposició palesa tot un reconeixement al renaixement de les lletres catalanes.¹⁷

Taula es va publicar mensualment al llarg de tres anys, amb un total de 38 números, fins al novembre de 1930, en què va plegar. Tot i ser concebuda com una revista de lletres, el seu caràcter d'avançada i la vocació de redreçament amb què naixia, l'abocaren a convertir-se aviat en un repertori d'articles no solament sobre literatura i pensament, sinó sobre pintura, música i les tendències artístiques més avantguardistes. El poeta Enric Navarro Borràs va ser el director de la revista durant els dotze primers números, fins que a partir del número 13 se'n féu càrrec Adolf Pizcueta. Des d'aquest número i fins al número 35 –és a dir, la major part de la vida de *Taula*– Pizcueta en fou el màxim responsable, fins al setembre de 1930, en què, amb motiu de l'aparició d'*Avant* (l'òrgan de l'Agrupació Valencianista Republicana), hagué d'abandonar la direcció de *Taula* per a assumir la direcció d'aquest setmanari polític. Francesc Almela i Vives va ser l'encarregat de substituir Pizcueta al capdavant de la revista en aquesta última etapa, que ja només trauria dos números.

3.1. L'esperança d'una literatura renaixent

El primer número de la revista es presentava amb un sumari integrat per un article sobre la complicada situació que travessava el llibre valencià, de Francesc Caballero Muñoz; una aproximació als poetes d'avantguarda a Mèxic, d'Enric Navarro Borràs; una reflexió sobre la problemàtica del teatre, de Joan Valero, i una col·laboració d'Eduard López-Chavarri. Completaven aquest sumari tres poemes de Carles Salvador i sengles relats d'Ernest Martínez Ferrando, Maximilià Thous Llorens i Bernat Ortín Benedito. Es tractava d'aplegar, en un mateix espai, obres de creació i alhora ressenyes, crítiques literàries i monografies sobre diverses tendències d'avantguarda.

En la seua aparició, *Taula* es presentava en societat com “un experiment de laboratori”, que si bé s'adreçava preferentment a “un públic amic de lletres i d'inquietuds espiri-

¹⁷ Al voltant de sis mil llibres, editats majoritàriament en els vint-i-set anys transcorreguts del nou segle, configuraven el repertori bibliogràfic exposat en una mostra que comptava a més amb la programació de col·loquis i intervencions de figures representatives de la literatura catalana. La iniciativa, impulsada per Ernesto Giménez Caballero, pretenia bastir ponts entre la cultura castellana i la catalana, com una mena de continuació del suport que els escriptors castellans ja havien mostrat en 1924 envers Catalunya, amb la signatura d'un manifest en defensa de la llengua catalana adreçat a Miguel Primo de Rivera. Al març de 1930, en produir-se la caiguda de la dictadura, els escriptors catalans regraciaren el gest als seus homòlegs castellans amb diversos homenatges a Barcelona i amb recepcions a l'Ajuntament, l'Ateneu Barcelonés i al Palau de la Música Catalana. Per a conèixer amb detall la seqüència d'aquestes tres grans fites ocorregudes en 1924, 1927 i 1930, vegeu l'estudi monogràfic que hi dedica Joaquim Ventalló.

tuals”, també assumia com a missió combatre, per damunt de tot, la indiferència del poble valencià envers la seua pròpia cultura.¹⁸ Amb aquesta declaració d'intencions, es volia cridar l'atenció sobre el moment decisiu que es vivia i la importància de no perdre el tren d'una renovació que començava a estendre's per la resta de l'Estat espanyol:

Intentem descobrir la fórmula feliç que cure, o al menys alivie, esta indiferència que plasma el “tant se m'endona” típic de nostre caràcter i que, a les hores d'ara, quan tot el món se agita en un dalit de superació, de refermança racial i de refinaments espirituals, és, més que may, nostra *posse nefasta*.¹⁹

Un dels principals objectius de la publicació era vèncer les divisions que en el passat havien acabat malmetent qualsevol intent de crear una obra de renaixement col·lectiu. Per aquest motiu, *Taula* apel·lava a l'“esperit d'associació” com l'única manera de fer possible aqueixa obra col·lectiva de “renaixement espiritual” i de “cultura vernacular” que es proposava de bastir.

3.2. Els dèficits d'una literatura sense mercat

El mateix Pizcueta serà qui arplegarà el testimoni d'aquesta lluita i assumirà com a bandera pròpia la comesa d'avançar en la que durant anys havia sigut una assignatura pendent de la literatura valenciana i del valencianisme en general. La reivindicació d'un esperit de lluita que, en complir-se el primer any de vida de la revista, tornava a merèixer l'atenció de *Taula*, en un article de Pizcueta (1928d) titulat “El camí de la nostra literatura”:

Lloem no la divisió, sino l'existència de grups actius. En el ram de la literatura les escoles, els grups, les capelletes o els cenacles han fet tant que no se'ls pot condemnar. Quan tot el mon posa el crit en el cel al vore la tendència dels artistes i escriptors a esmicolar-se en tants grupets com matiços poden haver en un moviment, s'ou la veu de Paul Valery que en fa l'elogi en el discurs dedicat al seu antecessor en l'Acadèmia, Anatole France.

Publicat en el número 13 de la revista, aquest és un article cabdal a l'hora de comprendre el grau d'implicació de Pizcueta en *Taula*, ja que esdevé la declaració programàtica de la publicació. Al llarg d'aquesta extensa reflexió, Pizcueta (1928d) fa una diagnosi de la situació de postració que viu la literatura valenciana, i posa l'accent en la manca d'editorials pròpies:

La nostra penúria de lletra impresa explica en part la minça importància que malgrat els anys de cultiu, ha assolit la literatura valenciana. Hi ha un signe comú a totes les literatures en plena creació, que és la impremta com a mig per a difondre-les i conservar-les. Les obres que no s'editen, no integren el tresor d'una literatura i estan condemnades a desaparèixer.

Detectat el problema, el que calia fer, segons Pizcueta, era posar-hi remei de manera urgent, amb actuacions encaminades a crear els canals de comunicació i els mitjans apropiats per a la difusió de les obres dels escriptors valencians:

La producció literària ha d'eixir dels arxius particulars i en compte de viure en la memòria dels contemporanis ha de passar als fulls de paper del llibre o de la revis-

¹⁸ “Salutació i convit” *Taula de Lletres Valencianes* 1 (1927): 3.

¹⁹ Les cites que incorpore en aquest estudi les transcriu tal com van ser publicades, sense cap regularització ortogràfica, per bé que són una mostra de l'ús vacil·lant de la llengua en el moment en què es publica *Taula*.

ta, com a lloc de permanència indefinida i d'un abast general. Hem de reconèixer que els temps en que els treballs literaris passaven de generació a generació per la transmissió oral son molt llunyans i que la cultura moderna exigix que la literatura se socialice en el sentit de que tots puguen gustar-la en els texts inalterables.

El que proposava no era una altra cosa que estar a l'altura dels nous temps, d'uns temps marcats per un afany de modernitat que recorre de dalt a baix tota la societat. La literatura, com a creació de cultura, no és aliena a aquest procés de canvi. I els autors, com a actors principals, han d'agafar, segons Pizcueta, el timó d'una responsabilitat que passava per pensar més en els hàbits lectors i en el públic consumidor de les seues obres:

Els fets demostren que la gent de lletres de València, si vol seriament que la cultura autòctona prospere, ha de treballar més, curant sempre que la vocació es mantinga alerta i que les seues produccions arriben profusament al públic. Hem de partir del principi que són els escriptors i els poetes els que han de crear la literatura i que el públic, la gent que llig, per la seua misió receptiva, s'anirà formant al compàs d'aquella.

Aquesta reflexió posa damunt de la taula un dels reptes del que coneixem com la irrupció de la societat de masses: el procés de transformació en virtut del qual les estructures socials i culturals tracten d'adequar-se a la importància del consum com a motor econòmic. El llibre, en tant que referent d'aqueixa cultura, és també un producte de consum, el resultat d'un procés de creació que calia fer pensant en el receptor. Per això, Pizcueta incitava a canviar el que ell considerava un vici de "caràcter", una inèrcia endogàmica dels autors que calia invertir, si no es volia acabar esterilitzant un renaixement encara incipient:

Aquest caràcter de la literatura valenciana havia de tindre una conseqüència natural, per lo que respecta als llegidors. Una economia on l'esforç dels literats ha d'anar acompanyada d'un mínim d'atenció per part dels lectors, els quals, àdhuc els menys exigents, no han pogut mai omplir la seua capacitat de lectura, ni sentir per la nostra literatura l'estimació que ella requerix. I per això, sense dubte, viu el renaixement valencià en una esterilitat pintoresca.

Per a evitar-ho i per tal de conscienciar els autors de la seua part de responsabilitat en una inèrcia que calia tallar de soca-rel, Pizcueta posa com a exemple en negatiu el d'aquells autors que, satisfets per tenir assegurat el seu ressò en espais reduïts, s'autolimiten les possibilitats de millorar i assolir espais més amplis. Per això, Pizcueta no dubta a retraure'ls la seua inacció, com a resultat d'un conformisme cofoi i panxacontent:

Es per tant ben sensible que els poetes i literats de Valencia s'hajen considerat satisfets amb escriure i llegir les seues produccions en algun certamen o sessió solemne. Al tindre una aspiració tan limitada, el camp de la seua activitat s'ha reduït proporcionalment, i les qualitats que afinades i enaltides per un treball constant hagueren produït magnífics resultats, s'han mantingut a un mateix nivell, sense l'excel·lència que pervé del seu eixercici.

3.3. L'exemple de Taula com a plataforma de cultura

D'aquest cercle viciós, Pizcueta (1928d) proposa eixir-ne incitant els autors a abandonar el comportament distant respecte al lector i adoptar una actitud més atenta respecte

als seus potencials lectors. Els demana que ho facen amb el convenciment que, assumir aquest repte els reportarà, com a benefici afegit, un increment considerable del nivell de les obres que escriuen:

I es que la intel·ligència, com la inspiració i com totes les facultats intel·lectuals i espirituals de l'home, no es milloren més que per el conreu, de la mateixa manera que un camp erm no dona fruits i les condicions físiques no es desenrotllen sense l'entrenament.

A fi d'esperonar-los a passar el Rubicó, Pizcueta assenyala, com a exemple en positiu, el cas de la revista *Taula* i l'estímul dels qui l'havien posada en marxa, arran de la celebració de la I Taula de Poesia a l'Ateneu Mercantil de València l'any 1927. Una acció digna de tota lloança, en comparació amb el caràcter efímer de la major part de publicacions valencianistes:

L'exemple l'han donat els poetes de la TAULA. Després d'una manifestació de poesia valenciana, varen conservar la seua cohesió i pensaren crear una revista que fora l'estímul fecondant d'aquella coincidència. La revista TAULA ha aparegut mensualment durant tot un any, i, amb aquest número, inicia el segon període de la seua vida. No estem a veats a que publicacions d'aquest caràcter sobreixquen a les profecies que les acompanyen al nàixer. Tan mateix TAULA es una prova de lo que pot fer una minoria,²⁰ un grup insignificant per la quantitat, però provist de la voluntat i del desig de no deturar-ne [*sic*] a mig camí.

Amb aquest reconeixement als que n'havien estat els artífexs, Pizcueta assumia, un any després, el repte de la consolidació de la revista posant-se al front de la seua direcció. La celebració de la II Taula de Poesia havia suposat, el 19 de juny de 1928, la continuïtat d'aquesta mostra poètica i, consegüentment, també la de la publicació que havia propiciat un any abans.²¹ Enmig de poetes i artistes, més preocupats pel procés creatiu que no per la projecció de les seues obres, la figura de Pizcueta esdevé determinant per a comprendre no sols la supervivència de la revista sinó l'impuls d'iniciatives en paral·lel, a manera d'execució de les línies d'actuació que aquesta apunta.

3.4. *L'ideal noucentista de L'Estel*

Tot i ser una obra de minories, Pizcueta no s'estava de remarcar la repercussió que una publicació d'aquestes característiques podria arribar a tenir com a plataforma per a altres empreses de cultura:

TAULA, ho hem de reconèixer i agrair públicament, ha viscut gracies a l'esforç d'un grup de composició mínima, convençut de que fea un important servei a la nostra literatura, como aixís ha estat, no sols per lo que representa en si mateix la revista, sino també per altres empreses que el seu exemple ha motivat.

Cal fer notar, en aquest sentit, que no és gens casual que des del mateix número 13, en què Pizcueta fa la diagnosi del greu estat de salut en què es troba la literatura en català al País Valencià, s'hi incorpore l'anunci de l'aparició de la col·lecció *L'Estel*. Tot i

²⁰ En paral·lel al paper protagonista que Ortega y Gasset atribuïa a la minoria intel·lectual que havia de regir el destí d'un present renaixent, Pizcueta atorga a *Taula* i als seus col·laboradors la responsabilitat d'aquesta comesa.

²¹ Per a conèixer millor la importància de les diverses edicions de la Taula de Poesia i la seua repercussió en l'ambient literari del moment, vegeu l'estudi que en fa Carme Gregori.

ser publicat en forma d'una circular,²² la seua inserció tan sols dos pàgines després de la seua diagnosi i la coincidència en el propòsit que inspiraven tots dos escrits (l'article de Pizcueta i la circular) avalen, al meu parer, la idea que es tractava més aviat d'una acció coordinada de Pizcueta d'aprofitar el ressò de *Taula* per a llançar la idea de l'editorial que ell impulsava. Una editorial que, en perspectiva, reprenia el testimoni del que al seu dia havia tractat de fer l'Editorial Valenciana²³ una dècada abans:

Varies vegades s'ha intentat la publicació de col·leccions de llibres valencians. Però totes aquestes col·leccions, per una causa o per altra, han hagut d'acabar sense haver assolit el propòsit que les va fer nàixer. No cal dir que aquesta col·lecció naix amb el mateix propòsit espiritual que les anteriors. Però cal remarcar que aquest infantament és presidit d'una manera franca pel propòsit principal de fer un seguit de llibres que responga fidelment a un pla assenyalat en un principi.

Més que circumscriure's a una època o temàtica determinades, el pla dissenyat per Pizcueta es presentava en societat com una col·lecció de col·leccions, en la mesura que pretenia abraçar gèneres, temàtiques i èpoques diverses. La pretensió d'aquest nou segell editorial era publicar des d'epistolaris o biografies a narracions, poemaris i, fins i tot, monografies d'art, música i cultura popular:

Hi haurà, per exemple, una secció dedicada a epistolaris, la qual començarà amb unes cartes de Pròsper Mérimée tractant de València, que seran presentades amb una biografia de l'autor i amb notes abundoses. També hi haurà una secció de biografies –el gènere de moda, sempre interessant–, dins del qual pensem inscriure promte els noms de Constantí Llombart, de Salvador Giner, del Marqués de Campo i d'il·lustres personatges de l'antigor. No han de mancar les monografies d'art valencià referents, no sols als artistes, sinó a matèries tan dignes d'estudi com l'art barroc, les alqueries, la ceràmica popular. L'art popular, en efecte, serà matèria d'altres volums dedicats a la música i a la literatura del poble (no resultaria molt saborós un treball sobre els col·loquis?). La literatura valenciana tindrà, per dret propi, un lloc –prosa i vers– en la col·lecció. [...] I no mancaran els volums de mena especial: antologies, manuals, homenatges, curiositats [...]

Tot i la complexitat que això comportava, l'objectiu d'aquest pla editorial estava condicionat per la urgència de la necessitat que el motivava. Contràriament als beneficis que per a la llengua havia suposat l'obra cultural de la Mancomunitat a Catalunya, el País València havia de suplir amb voluntarisme el que les institucions no havien sigut capaces d'engegar quan era el moment. Emulant l'esperit de divulgació i de promoció cultural de plataformes editorials com Editorial Catalana, L'Avenç o La Revista i seguint l'exemple que en 1924 havia portat Josep Maria de Casacuberta a impulsar

²² "Col·lecció L'Estel", *Taula de Lletres Valencianes* 13 (1928): 9.

²³ Aquest segell editorial, impulsat per la Unió Valencianista en 1918, alternà la publicació d'obres d'un perfil didàctic, com la *Gramàtica valenciana* de Bernat Ortín o la *Història de València*, d'Emili Lluch, composicions literàries d'autors com ara Francesc Caballero Muñoz, Francesc Puig Espert o Faust Hernández Casajuana i treballs d'investigació històrica en clau identitària, com l'*Arxiu Municipal* d'Eduard Martínez Ferrando o la traducció de l'estudi de Martínez Aloy *La Casa de la Diputación*, que va veure la llum en català amb el significatiu títol de *La Casa de la Generalitat* (Calafat *et al.*, 16).

l'editorial Barcino,²⁴ Pizcueta volia amb aquest pla posar els fonaments del que podria ser un programa editorial de mínims:

Aquesta col·lecció donarà sis volums anuals de unes cent vint i huit pàgines, a les quals podran anar afegides làmines, dibuixos, suplementos, etc. Dins de l'any actual [1928] serà publicat el primer volum. El preu de la subscripció serà de 15 pessetes per cada sèrie de sis volums.

Es tractava d'una empresa que, si bé naixia amb vocació de perdurabilitat a fi de revertir el dèficit estructural de lletra impresa en català al País Valencià que denunciava Pizcueta en el seu article, feia servir les pàgines de *Taula* com a altaveu d'una crida adreçada a tots els subscriptors de la publicació. Sense entrar a valorar ara si L'Estel va acomplir fil per randa aquest programa, un aspecte que queda fora de l'abast d'aquest estudi, he cregut important detenir-me en la circumstància del seu naixement perquè, més enllà d'un fet conjuntural, representa la concreció de l'impuls renovador que Pizcueta volia infondre a la literatura en català al País Valencià encara en temps de la dictadura.²⁵

3.5. *El rept de la dignificació del teatre valencià*

En paral·lel al paper que juguen *Taula*, com a plataforma de projecció cultural, i L'Estel, com a generadora de noves veus literàries i, sobretot, de nous lectors, el món del teatre esdevé per a Pizcueta un altre dels dèficits estructurals que calia atendre com a part importantíssima d'aquest impuls. Amb un negoci empresarial important al darrere i una incidència social extraordinària, el seu concurs esdevenia clau per a consolidar el procés de transformació cultural que es perseguia. Per comparació a la resta de gèneres literaris com la narrativa o la poesia, el teatre era, sens dubte, el gènere més aplaudit per part del públic. Juntament amb el cinema, que aleshores vivia la irrupció de les primeres pel·lícules sonores, el teatre era l'altre dels espectacles per excel·lència de la societat de masses. La proliferació de sales i la voluntat d'ampliar el nombre d'espectadors portava els empresaris del sector a establir programacions centrades preferentment en el gènere còmic i en els sainets. Gèneres en què mancava l'ambició literària i en què la llengua no sols no tenia un paper destacat sinó que era emprada amb la finalitat de fer riure.

Per a cridar l'atenció sobre aquesta greu situació, Pizcueta (1929d) publica en el número 23 de *Taula* l'article monogràfic "El problema del teatre valencià", amb el qual denuncia l'estat de pobresa literària i lingüística que caracteritza l'escena valenciana, més preocupada per incrementar el seu públic potencial que no per elevar la qualitat artística de les seues obres. Davant d'això, la reivindicació de la dignificació de la llengua i del seu ús esdevé per a Pizcueta una necessitat indefugible:

El problema del nostre teatre consistix, puix, en donar-li un caràcter literari, per mig del cultiu intel·ligent i digne del valencià; en obrir les seues portes a l'acció dramàtica, a les idees, a totes les inquietuts.

Amb aquesta afirmació, Pizcueta intervé de ple en una polèmica que havia encetat en les pàgines de *Las Provincias* dos mesos abans el dramaturg Josep Bolea, al qual brindava

²⁴ Quant a les circumstàncies que van portar Casacuberta a crear aquest segell editorial sobre la base de l'antiga col·lecció d'"Els Nostres Clàssics", vegeu-ne la biografia que acaba de publicar Faust Ripoll (57-65).

²⁵ Entre 1928 i 1935, L'Estel va publicar setze títols, repartits en un total de tres col·leccions: vuit de literatura d'autors contemporanis, dos d'autors clàssics valencians i sis de la col·lecció "Quaderns d'Orientació Valencianista" (Calafat i al. 20-21).

el seu suport. El *teatre d'art* és l'eix al voltant del qual Bolea planteja la seua proposta d'universalització del teatre valencià, a la manera de l'impuls renovador que Adrià Gual havia donat a l'escena barcelonina.²⁶

3.6. *Del ressorgiment literari al redreçament identitari*

Durant els vora dos anys que Pizcueta estigué al capdavant de *Taula*, la publicació amplià considerablement els seus horitzons buscant la complicitat de nous col·laboradors i eixamplant el ventall dels seus interessos.²⁷ Eduard Martínez Ferrando, que en el passat havia sigut un dels seus referents en la conformació del seu pensament nacionalista, i Joaquim Reig Rodríguez, amb qui havia coincidit en el grup de *La Correspondencia* una dècada abans, són alguns dels noms destacats que s'incorporen a la que fins aleshores havia sigut una nòmina d'autors integrada fonamentalment per Carles Salvador, Pasqual Asins, Almela i Vives, Artur Perucho, Francesc Caballero i Enric Navarro, entre d'altres.

En aquest sentit és ben curiós de comprovar com des del mateix moment de la seua incorporació com a director, *Taula* començà a virar el seu rumb cap a plantejaments més ambiciosos. Només cal fer una ullada al sumari del número 13 de la publicació, on al costat de l'article ja citat de Pizcueta "El camí de la nostra literatura", se n'incorpora un d'Eduard Martínez Ferrando (1928), "La discutida empena del valencianisme", que obri encara més l'enfocament de l'anàlisi de l'estat de postració de la cultura nostrada a partir d'una radiografia sociològica del valencianisme.

Com el de Pizcueta, aquest article interpel·la el lector sobre la necessitat de combatre la precipitació en què sovint s'havia incorregut a l'hora d'analitzar les causes d'aquesta postració en termes exclusivament econòmics, sense tenir en compte altres condicionants. Des d'aquest punt de vista, Martínez Ferrando, de la mateixa manera que Pizcueta, posa damunt de la taula no tant el problema d'aquest dèficit de consciència nacional, sinó, el que és més important, la manera de revertir-lo. Per a aquesta comesa, Martínez Ferrando coincideix amb Pizcueta que, a falta d'un moviment polític fort i cohesionat, ha de ser aqueixa minoria d'escriptors i intel·lectuals l'encarregada d'assumir el pes d'un ressorgiment que passava per una acció coordinada del conreu de la llengua, la literatura, el dret i la història des d'una concepció identitària.

I és que, com hem dit en parlar de la conformació del pensament de Pizcueta, cultura i política són indestriables. En aquest sentit, paga la pena recórrer a un altre article seu que, al meu parer, resulta revelador de l'empremta que Pizcueta deixa en *Taula* com a revista de pensament amb projecció clarament política. Em referisc a "El moment de les nostres lletres", publicat en el número 33 de *Taula*, al juny de 1930.²⁸ En aquest article, aprofitant la conjuntura de l'activisme cultural i polític que s'encetà després de la dimissió de Primo de Rivera, Pizcueta fa la que, potser, siga una altra de les declaracions programàtiques de *Taula*. Ací ja no es tracta de reflexionar sobre l'avinentsa o no de crear una infraestructura editorial per a la llengua, sinó d'anar al moll de l'ós del problema i de parlar del fet literari com un fet polític.

²⁶ Per a resseguir en profunditat aquesta polèmica, vegeu l'anàlisi que en fa Ricard Blasco (183-190).

²⁷ Paral·lelament a aquest intent d'ampliar la nòmina de col·laboradors de la revista, Pizcueta no sols es va centrar a captar periodistes i escriptors, sinó també artistes destacats com ara Pedro Sánchez, Genaro Lahuerta, Josep Renau o Carmel Vicent, que assumeixen l'encàrrec d'il·lustrar les portades de la revista de la mateixa manera que fins aleshores ho havia fet, quasi en exclusiva, l'artista Josep Mateu, encarregat precisament també d'il·lustrar el logo de l'editorial L'Estel.

²⁸ No deixa de ser important remarcar que és precisament en aquest número quan la revista publica una nota encomiàstica de l'aparició de *Nostra Novel·la* i el paper que podia tenir en la creació d'un públic lector de masses (Pérez Moragón 1985, 12-15).

Per a Pizcueta (1930d), la literatura és potser la manifestació que millor evidencia aquesta relació d'interdependència entre cultura i política, en la mesura que aquesta esdevé espill dels costums, sentiments i aspiracions de tota una col·lectivitat, per bé que n'és reflex i alhora els condiciona en la mesura que els influeix amb les seues produccions:

L'home de lletres viu dins de la comunitat d'idees de la seua època, no és un ser abanda [*sic*] que elabora productes d'un tó diferent al que dona la convivència humana. Encara que no s'ho propose, inclús quan la seua intenció està lluny de coincidir, no fa altra cosa que convertir la seua obra en un mirall, per a on passen actituds, gestos i emocions de la societat que integra. O és, qui amb la seua visió, contribuïx a que evolucionen les idees, a que s'alteren els gusts i els sentiments, a que es cree una nova manera de pensar i de sentir.

Des d'aquest punt de vista, Pizcueta (1930d) considera que “la literatura és clarament un fet polític”, ja que quan “s'escriu en valencià es fa una afirmació política”. És per això que apel·la a recuperar el mateix esperit reivindicatiu d'abans de la dictadura i del qual, com hem vist al començament d'aquest article, n'havia sigut partícip actiu formant part d'entitats i plataformes valencianistes diverses. Per a Pizcueta tant el valencianisme cultural i polític es retroalimentaven en una relació d'influència mútua tan convenient com inevitablement necessària:

Les nostres lletres s'han de vore afavorides per l'extensió del valencianisme polític, el qual els posarà davant –ja comença a notar-se– una massa nombrosa de públic i per consegüent un camp d'experimentació més dilatat. I cal aprofitar eixe bon moment per a la literatua valenciana, consolidant les publicacions ja creades i portant a la pràctica altres projectes necessaris per al floreiximent de les lletres nostres.

3.7. La cultura d'una política nostrada

Si resseguim el conjunt de les quinze col·laboracions que Pizcueta publica en *Taula*, tant siguen firmades per ell com amb el pseudònim de Joan Cardona, ens trobem que, sovint, no desaprofitava l'ocasió per a fer-se ressò del que ell considera que hauria de ser la implicació política del fet cultural, tal com ho demostren per exemple l'article “El valencià i García Sanchiz” (Pizcueta 1929c), en què critica aquest escriptor per no emprar el valencià en el seu discurs com a mantenidor de Lo Rat Penat l'any 1929, o aquest altre, que amb el títol “Els actes de la Senyera” (Pizcueta 1930e), reivindica un valencianisme polític que vaja més enllà de les manifestacions populars o folklòriques pròpies d'un valencianisme epidèrmic, “que no permet profunditzar en l'essència de les nostres reivindicacions espirituals i polítiques”.

En aquesta mateixa línia de denúncia, mereix també per a ell idèntica consideració l'actitud de menyspreu que fins a la celebració del cinquanté aniversari de Lo Rat Penat, l'any 1929, havia mantingut aquesta institució envers el seu fundador, Constantí Llobart (Pizcueta 1928c) i, encara més, la manca d'atenció que les autoritats municipals presten a Frederic Mistral en la celebració del seu centenari previst per a 1930. Per tal de contrarestar-ho, i de la mateixa manera que va fer en altres casos, Pizcueta tractava d'arribar allà on no arribaven les institucions. Especialment significatiu resulta en aquest sentit, pel que fa al cas concret de Mistral, l'anunci que fa Pizcueta (1930a) en l'article “El centenari de Mistral” d'anar publicant en *Taula* articles commemoratius d'aquesta efemèride i de dedicar-li un número monogràfic al setembre d'aqueix mateix any.

3.8. *Una crítica literària normalitzada per a una llengua de cultura*

Sense deixar, però, aquest paper de denúncia, Pizcueta (1929e)²⁹ considera que una altra de les assignatures pendents de la literatura en català és, precisament, la manca d'una crítica estable que oriente el lector, tal com així ho expressa en parlar del debat que hi ha a Catalunya sobre la suposada *crisi* del llibre català:

S'ha denunciat que la crítica s'exercix sense regularitat, arbitràriament. El lector no es troba assistit per una opinió ràpida i solvent i s'ha de guiar per el seu instint. Indubtablement açò no és cap be i justifica que es parles i es demane un canvi.

Es referia a les diverses peticions que en aquest sentit s'havien publicat en alguns diaris i revistes catalans en demanda d'una crítica solvent al mateix nivell que la necessitat de crear nous lectors. En referir-s'hi, Pizcueta (1929e) no s'està de relativitzar el que, en comparació amb la realitat pròpia del País Valencià, no deixa de ser una crisi aparent, atesa la gran diferència de nombre de lectors en català que hi havia aleshores entre un territori i l'altre. No obstant això, i al llarg de tota l'existència de *Taula*, Pizcueta acabà fent en aquest cas el mateix que havia fet a l'hora de suplir altres dèficits que ja hem analitzat: contribuir amb les seues accions a suplir les mancances que advertia en la literatura valenciana.

En conseqüència, Pizcueta no dubtarà a alternar el seu paper d'ideòleg dirigent i de promotor cultural amb la de crític literari. Preocupat per facilitar l'accés dels lectors de la revista a una orientació crítica més o menys regular, escriurà un nombre important d'articles dedicats a comentar llibres sobre destacats referents literaris com ara Carles Riba, amb motiu de la publicació del seu *Resum de literatura grega* (Pizcueta 1928b) o Joan Maragall, del qual arribarà a signar dues ressenyes: l'una, a propòsit de l'edició de l'epistolari creuat d'aquest amb Antoni Roura (Pizcueta 1929f), i l'altra, arran de la publicació d'un estudi de Josep Pijoan sobre la seua obra (Pizcueta 1928a). Pel que fa a l'àmbit del País Valencià, l'interès de Pizcueta se centra també a ressenyar novetats de llibres com ara *L'elogi del xiprer*, de Carles Salvador, o els primers exemplars que comencen a publicar-se de l'editorial L'Estel: *L'espill a trossos*, de Francesc Almela i Vives, i *Blasco Ibáñez i València*, de Juli Just (Pizcueta 1929a, 1929b).

No cal dir que, a banda de totes aquestes col·laboracions, Pizcueta en degué escriure molts més que, per raons que ara no vénen al cas, no va signar. Es tractaria no solament d'articles de pensament com alguns dels que hem analitzat, sinó també de textos més aviat periodístics com ara notícies d'aparicions de llibres i revistes i cròniques breus d'activitats literàries o extraliteràries amb què *Taula* acostumava a tancar les seues pàgines a manera de guia.

4. *Taula* i Pizcueta: el llegat d'un redreçament literari en clau d'acció política

La rellevància de les col·laboracions analitzades en aquest estudi ens són suficientment representatives per a conèixer el pensament de Pizcueta i el seu protagonisme tan destacat en la renovació de la literatura catalana al País Valencià que es va viure en els anys precedents a la proclamació de la II República. Efectivament, crec que és aquest un fet decisiu que, en ser analitzat en perspectiva, ens aporta una de les claus interpretatives del protagonisme de Pizcueta tant en la consolidació de *Taula* com en l'aparició d'altres publicacions com ara *Acció Valenciana* o *Nostra Novel·la*, aparegudes a la primavera de 1930. La primera, impulsada com una plataforma integral i integradora del valencianisme de base universitària, i la segona, editada amb la intenció de fidelitzar un públic lector

²⁹ Adolf Pizcueta signa l'article amb el pseudònim Joan Cardona.

gens acostumat a llegir novel·les en català, les dues publicacions comptaren amb el suport incondicional de *Taula*. Tant en una publicació com en l'altra, la influència de Pizcueta es va deixar notar. En el primer cas, apadrinant la iniciativa des de les pàgines de *Taula* des del mateix moment en què va ser concebuda (Vallés, 64-71), i en el segon, perquè, com a membre del Cercle de Belles Arts, en va ser un dels mentors, juntament amb Francesc Almela i Vives, Maximilià Thous Llorens o Enric Duran i Tortajada (Pérez Moragón 1985b, 7-10).

Encara com a director de *Taula*, i aprofitant l'obertura aparent que es produeix amb la instauració del directori de Dámaso Berenguer, Pizcueta participa a l'abril de 1930 en la fundació de l'Agrupació Valencianista Republicana. Com a membre d'aquesta plataforma política, en la qual s'integren també altres col·laboradors de *Taula* com ara Maximilià Thous i Llorens, Francesc Almela i Vives o Antoni Igual Úbeda, Pizcueta hi té també un protagonisme destacat com a artífex de la creació de l'òrgan d'expressió d'aquesta plataforma del republicanisme valencianista: el setmanari *Avant*. Faig èmfasi en aquest fet perquè, d'una manera o una altra, representa el pas de l'acció cultural a l'acció política tan anunciat des de les pàgines de *Taula* pel mateix Pizcueta.

En el temps que s'escola entre la creació de l'AVR, a l'abril de 1930, i l'aparició d'*Avant*, el 13 de setembre de 1930, Pizcueta relança *Taula* com a actor principal de l'efervescència cultural i política que es vivia al si del valencianisme. Després de l'eixida al carrer de les primeres entregues de *Nostra Novel·la*, apareguda el 17 de maig d'aqueix mateix any, Pizcueta assumeix la que havia de ser l'empresa més coneguda del seu pas per *Taula*: la crida a la codificació ortogràfica. Signada com un article de la redacció i titulada "Als escriptors valencians i a les publicacions valencianes", aquesta crida, publicada en el número 34 de la revista, al juliol de 1930, era la concreció d'una condició prèvia perquè la literatura catalana al País Valencià assolira la dignificació que ell reivindicava. Com a director de *Taula*, com a editor de L'Estel i com un dels mentors de *Nostra Novel·la*, la intervenció de Pizcueta esdevingué decisiva per a l'èxit d'una empresa per a la qual comptaria amb el suport dels homes de la Castellonenca de Cultura (Pérez Moragón 1983, 62-63).

En mans de Pizcueta, *Taula* passà de ser una revista eminentment literària a ser un espai generador d'iniciatives adreçades al redreçament identitari del país en un sentit ampli. Des de les pàgines de *Taula*, Pizcueta no sols es va preocupar de reflexionar sobre la manca d'una infraestructura editorial, la importància de la formació d'un públic lector i la difusió de les obres dels autors valencians, sinó també de portar a la pràctica les solucions que proposà per a revertir aquestes mancances. Com a director de la publicació, podem dir que ell va ser l'inspirador del que foren les línies d'actuació d'un programa de renovació de la literatura però també d'una nova manera d'entendre la construcció de la pròpia identitat. Un programa que, si bé s'enceta amb *Taula*, acabarà sent determinant en la conformació del panorama general de les lletres valencianes i de la política valencianista dels anys subsegüents.

Sense el llegat de Pizcueta, sense la dimensió que assoliren les seues propostes i sense la transcendència de la seua actuació en *Taula* difícilment haurien sigut possibles moltes de les revistes i actuacions posteriors, com ara l'aprovació de les Normes de Castelló, tan sols dos anys després de fer aquesta crida; el paper que jugaria L'Estel en l'edició de llibres tan emblemàtics com *La llengua dels valencians* de Sanchis Guarner o *El País Valencià* de Mateu i Llopis, i el pes que *Taula* i *Avant* acabaren tenint com a exemple per a altres publicacions posteriors com ara *El Camí*, en el qual ell també arribà a col·laborar de manera destacada.

Per a Pizcueta, la cultura i la política, lluny de ser concebudes com a realitats separades, eren les dues cares d'una mateixa moneda, en la mesura que la primera augmentava les possibilitats d'èxit de la segona. I això per una raó molt evident, perquè en una societat com la valenciana, amb un migrada presència de la reivindicació identitària socialment i políticament parlant, la cultura assolía aleshores encara un pes més determinant. En el seu imaginari de país, l'acció de la cultura i la política eren el resultat d'una actuació coordinada, no pas subordinada. L'aposta per la construcció d'uns espais políticoculturals que possibiliten la consecució del que la historiografia ha convingut a anomenar "la moderna cultura política nacional" (Casassas 2009, 38-39).

El llegat de *Taula* evoca la mateixa visió moderna, oberta, europeista, catalanista i culta de publicacions tan mítiques com *D'Ací i d'Allà* (1918-1936) o el setmanari *Mirador* (1929-1937). L'esperit a partir del qual Pizcueta va tractar de convertir el que era una revista literària en una plataforma per a vehicular un programa d'acció política de base noucentista. Amb coneixement de causa, convençut que la cultura i la literatura del país, vehiculades per la llengua, havien de ser un motor innovador en la societat, i que, per això mateix, era imprescindible dotar-les dels mitjans i les estructures necessaris per a garantir la solidesa d'una política nacional.

Obres citades

- Aznar, M. “Redreçament i ruptura al País Valencià (1927-1939).” *Llir entre Cards* 4 (1985): 56-97.
- Blasco i Laguna, R. *Estudis sobre la literatura del País Valencià (1859-1936)*. L’Alcúdia: Institut de Filologia Valenciana/Ajuntament de l’Alcúdia, 1984.
- Bousoño, C. *Épocas literarias y evolución*. Madrid: Gredos, 1981. 2 vols.
- Calafat, F. *et al. Obres impreses en català al País Valencià (1900-1939)*. València: Alfons el Vell/Institut de Cultura Juan Gil Albert/Alfons el Magnànim, 1989.
- Casassas Ymbert, J. *La fàbrica de les idees*. Barcelona/Catarroja: Afers, 2009.
- . *La voluntat i la quimera*. Barcelona: Pòrtic, 2017.
- Cucó, A. *El valencianisme polític 1874-1939*. Catarroja/Barcelona: Afers, 1999 [1971].
- Franch, V. *El nacionalisme agrarista valencià (1918-1923)*. València: Prometeo, 1980. 2 vols.
- Fuster, J. *Antologia de la poesia valenciana (1900-1930)*. València: Tres i Quatre, 1994 [1956].
- Graña i Zapata, I. *L’acció pancatalanista i la llengua: Nostra Parla (1916-1924)*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1995.
- Gregori, C. “Les ‘Taules de poesia’.” En A. Ferrando & A. Hauf eds. *Miscel·lània Joan Fuster*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1990. Vol. 2: 183-196.
- Iborra, J. ed. *Taula de Lletres Valencianes* (introducció i selecció de textos). València: Alfons el Magnànim, 1982.
- Martínez Ferrando, E. “La discutida empenta del valencianisme.” *Taula de Lletres Valencianes* 13 (1928): 5-6.
- Ortega y Gasset, J. “Juventud (I).” *El Sol* (09-06-1927), reprod. en *La rebelión de las masas* (pp. 197-201). Madrid: Espasa-Calpe, 1972 [1937].
- Ozkirimli, U. “És la nació com una carxofa? Una crítica a les interpretacions etnosimbolistes dels fenòmens nacionals.” En F. Archilés ed. *La persistència de la nació*. Catarroja-València: Afers/Universitat de València, 2015. 183-210.
- Pérez Moragón, F. “El valencianisme i el fet dels Països Catalans (1930-1936).” *L’Espill* 19 (1983): 57-82.
- . “Adolf Pizcueta: unes notes.” *L’Espill* 20 (1985a): 123-136.
- , ed. *Nostra Novel·la. Antologia* (introducció i selecció). València: Alfons el Magnànim, 1985b.
- , pròl. *Memòries fragmentàries*. València: Acció Cultural del País Valencià/Fundació Gaetà Huguet, 1990. 6-26.
- Pizcueta, A. “Un llibre sobre Maragall.” *Taula de Lletres Valencianes* 4 (1928a): 12-13.
- . “Resum de Literatura Grega.” *Taula de Lletres Valencianes* 5 (1928b): 14-15.
- . “Constantí Llombart.” *Taula de Lletres Valencianes* 11 (1928c): 6.
- . “El camí de la nostra literatura.” *Taula de Lletres Valencianes* 13 (1928d): 7.
- . “Blasco Ibàñez i València (I).” *Taula de Lletres Valencianes* 17 (1929a): 6.
- . “Blasco Ibàñez i València (II).” *Taula de Lletres Valencianes* 18 (1929b): 3-4.
- . “El valencià i Garcia Sanchiz.” *Taula de Lletres Valencianes* 20 (1929c): 4-5.
- . “El problema del teatre valencià.” *Taula de Lletres Valencianes* 23 (1929d): 3.
- . “El llibre català.” *Taula de Lletres Valencianes* 23 (1929e): 7.
- . “El ‘Premi Joan Crexells’.” *Taula de Lletres Valencianes* 27 (1929f): 3-4.
- . “El centenari de Mistral.” *Taula de Lletres Valencianes* 28 (1930a): 4.
- . “L’epistolari de Joan Maragall.” *Taula de Lletres Valencianes* 29 (1930b): 10.

- . “Aproximació.” *Taula de Lletres Valencianes* 31 (1930c): 6.
- . “El moment de les nostres lletres.” *Taula de Lletres Valencianes* 33 (1930d): 7.
- . “Els actes de la Senyera.” *Taula de Lletres Valencianes* 35 (1930e): 3-4.
- . *Memòries fragmentàries*. València: Acció Cultural del País Valencià/Fundació Gaetà Huguet, 1990.
- Ripoll, F. *Josep Maria de Casacuberta (La construcció de la nació catalana)*. Catarroja-Barcelona: Afers, 2017.
- Sanchis i Guarnier, M. *La Renaixença al País Valencià*. València: Eliseu Climent, (1982 [1968]).
- Simbor Roig, V. “L’obra poètica de la generació de 1930.” *Llir entre Cards* 4 (1985): 12-41.
- . *Els fonaments de la literatura contemporània al País Valencià (1900-1939)*. Barcelona: Institut de Filologia Valenciana/Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1988.
- Singla Casellas, C. *Mirador (1929-1937). Un model de periòdic al servei d’una idea de país*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 2006.
- Vallés i Casanoves, S. *Acció Valenciana (1930-1931). La consciència desvetlada*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2008.
- Ventalló, J. *Los intelectuales castellanos y Cataluña*. Barcelona: Galba Edicions, 1976.